

Statens råd for funksjonshemmede

Kultur- og kirkedepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Deres ref: 2006/6573
Vår ref: 07/377
Saksbehandler: Roar Vigdal
Telefon: 24 16 35 17
E-post: rvi@shdir.no
Dato: 23.04.2007

Biblioteksreform 2014 - høringsuttalelse fra Statens råd for funksjonshemmede

Statens råd for funksjonshemmede (SRFF)¹ har mottatt høringsbrev fra Kunnskapsdepartementet og Kultur- og kirkedepartementet på *Bibliotekreform 2014*, med høringsfrist 1. mai 2007.

1. Generelle kommentarer

Rådet vil innledningsvis berømme ABM-utvikling for to grundige og informative høringsdokumenter: Del I Strategier og tiltak og del II Norgesbiblioteket – nettverk for kunnskap og kultur.

Som rådgivende organ for departementene og statsforvaltningen forøvrig er SRFF opptatt av å belyse foreliggende høringsutkast ut i fra målet om full likestilling og deltakelse i samfunnet for personer med nedsatt funksjonsevne. Forholdene må legges til rette slik at ingen stenges ute fra å delta aktivt på alle samfunnets områder.

Funksjonshemming er i stor grad samfunnsskapt, men kan forebygges gjennom samfunnsplanlegging som ivaretar tilgjengelighet for alle. Alle myndigheter og sektorer har et selvstendig ansvar og en selvstendig rolle for å redusere funksjonshemmende barrierer, både i utforming og utøvelsen av politikken. Et sentralt virkemiddel i dette arbeidet er universell utforming.

I Soria Moria-erklæringen vises det blant annet til at Regjeringen vil arbeide for:

- å øke satsingen på ny universell utformet teknologi og gjennomføre en offensiv IKT-politikk i offentlig sektor.
- at alle innbyggere skal ha tilgang til gode og framtidsrettede bibliotek tjenester.
- at all teknologisk utvikling innen media og IKT må bygge på universell utforming.

I *Bibliotekreform 2014* omtales bibliotekenes enestående funksjon som "samfunnets kunnskapsallmenning". Rådets fokus i denne høringsuttalelsen er at reformen i helhet må planlegges og iverksettes på en måte som sikrer alle borgere, uavhengig av funksjonsevne, tilgang til denne "allmenningen".

¹ I vårt hørings svar benytter vi henholdsvis forkortelsen for Statens råd for funksjonshemmede, SRFF eller betegnelsen rådet.

Rådet ser det derfor som et viktig skritt i retning av en slik helhetlig planlegging, at det i *Bibliotekreform 2014* foreslås å stille krav om universell utforming for den skisserte investeringsstøtten for nye og eksisterende bibliotekbygg samt mobile bibliotek. Vi savner imidlertid en tilsvarende satsning i forhold til å sikre universell utforming av det digitale biblioteket.

2. Kommentarer til de enkelte forslagene

Målområde 1: Innhold og tjenester – Felles nasjonale digitale tjenester

Statens råd for funksjonshemmede ser det som gledelig at *Bibliotekreform 2014* fremhever universell utforming som en av de sentrale politiske målene som bibliotekene skal ivareta. Dette samsvarer godt med Soria-Moria-erklæringen hvor det heter at "Regjeringen vil legge prinsippet om samfunnsmessig likestilling og universell utforming til grunn i sitt arbeid."

Rådet vil understreke betydningen av at personer med nedsatt funksjonsevnes behov synliggjøres og ivaretas i hele prosessen med planleggingen og gjennomføringen av Bibliotekreformen. Personer med nedsatt funksjonsevne må få tilgang til innhold og tjenester i Norgesbiblioteket og ikke kun henvises til spesialbibliotekene.

For synshemmede brukere vil tilgangen til bibliotekenes ressurser kunne gjøres betydelig enklere ved at de gjøres digitalt tilgjengelig. Det er derfor av stor betydning at det legges ned innsats i å fremforhandle lisens- og konsortieavtaler som øker tilbudet av digitale kunnskapskilder.

Det nasjonale biblioteksamarbeidet må sikre at interoperabiliteten mellom de ulike systemene, også ivaretar personer med nedsatt funksjonsevnes brukerbehov.

Strategier og tiltak under målområde 1:

Strategi:

- *1.1 Tilby digitalt innhold og nettbaserte tjenester*
- *1.2 Digitalisere viktige innholdsressurser*
- *1.3 Utvikle nye digitale tjenester*

Rådet mener at det bør stilles krav til at prinsippene om universell utforming skal ligge til grunn for de nevnte strategiene og tiltakene.

Strategiene og tiltakene bør bidra aktivt til å redusere digitale skillelinjer, jf *e-Norge 2009*. I økende grad legges det opp til at det offentliges kontakt med borgerne både med hensyn til tjenesteyting og offentlig informasjon, skjer via nettet. Rådet er opptatt av at personer med nedsatt funksjonsevne, her i første rekke syns- og hørselshemmede samt personer med lesevansker, ikke stenges ute fra å delta og benytte digitale tjenester.

Det vises for øvrig til lov om offentlige anskaffelser, som åpner for at det stilles krav til universell utforming ved materielle anskaffelser så vel som ved kjøp av tjenester.

Strategi 1.4 *Videreutvikle biblioteket som læringsarena og læringsressurs*: Ved at bibliotekene skal være en kunnskapsbase for formell og utformell læring, godt integrert i utdanningsinstitusjonene og bidra til å styrke informasjonskompetanse hos studenter og elever, er det også her særlig viktig å ivareta hensynet til syns- og hørselshemmede samt dyslektikere.

Målområde 2 Struktur og organisering – Norgesbiblioteket – nettverk av bibliotek i Norge

Rådet ser positivt på en styrking av bibliotekene gjennom en konsolideringsprosess. Organiseringen av Norgesbiblioteket som et samarbeidende nettverk styrker mulighetene for bedre bibliotek tjenester. Under målområde 2 omtales viktigheten at tjenestene "skal gjøres best mulig tilgjengelig for befolkningen." Men forståelsen av tilgjengelighet synes her avgrenset til å gjelde god geografisk spredning/dekning av biblioteker og filialer og tilgjengelige åpningstider. Rådet ser behovet for at tilgjengelighetsperspektivet utvides til også å omfatte tilgjengelighet til bibliotekene uavhengig av brukernes funksjonsevne. Norgesbiblioteket må være åpent for alle.

Rådet er enig med utvalget i at også bibliotekene utenom folke- og fylkesbibliotekene må inngå i reformen.

Strategier og tiltak under målområde 2:

Som tiltak under strategi 2.2 *Videreutvikling av det fysiske biblioteket*, foreslås det å etablere et investeringsprogram rettet mot investering i nye bibliotekbygg så vel som fornyelse av eksisterende biblioteklokaler. Programmet skal særlig knyttes til etablering av konsoliderte enheter i Norgesbiblioteket. Rådet er enig med utvalget i at biblioteket må oppfylle krav om universell utforming for å komme inn under investeringsprogrammet. Kravet bør gjelde alle typer bibliotek.

Tilgjengelighetstilstanden i eksisterende bibliotekbygg bør kartlegges ut i fra kravet til universell utforming, slik at investeringsbehovet kan konkretiseres. Det kan nevnes at det i løpet av nær fremtid blir sendt ut en høring fra Standard Norge på en Norsk standard for universell utforming av byggverk og tilliggende uteområder. Et slik standard vil kunne benyttes som verktøy i en spesifisering av hvilke krav som skal gjelde ved prosjektering av bibliotekbygg etter prinsippene om universell utforming.

Men tilgjengelige bibliotek handler om mer enn tilgjengelige bygg. Det er derfor viktig at det ved etablering av et investeringsprogram også vurderes å etablere egnede virkemidler hvor det stilles krav til universell utforming av innredning, utstyr og digitale ressurser.

Under tiltak til strategi 2.3 *Utvikle et brukerorientert og samarbeidende Norgesbibliotek*: SRFF er enig i behovet for å endre dagens biblioteklovgivning for å sikre et forpliktende samarbeid mellom ulike offentlige bibliotek i et nasjonalt biblioteknettverk. SRFF ser i tillegg behovet for en presisering av målsettingen i loven som synliggjør nødvendigheten av å gjøre bibliotekene tilgjengelige for alle. Tilgjengelig i betydning av å bygge ned barrierer som hindrer personer med nedsatt funksjonsevne å få tilgang til bibliotekenes bygninger og utstyr så vel som til informasjonsformidlingen gjennom bøker og annet egnet materiell. Ved gjennomføringen av en nasjonal bibliotekreform

fram mot 2014, må personer med nedsatt funksjonsevne sikres tilgang til bibliotekene og bibliotekenes ressurser. Det gjelder så vel brukere/lånere som bibliotekpersonell.

Vi utdyper behovet for endring av bibliotekloven i våre kommentarer under punkt 3 Andre kommentarer.

Målområde 3 Kompetanse og forskning - Kompetanseutvikling for ansatte

Rådet viser til strategi 3.2 *Støtte faglig utvikling og kunnskapsdeling på tvers av og innenfor de ulike bibliotekfaglige områdene og som ABM-samarbeid*: Vi vil fremheve to tiltak hvor vi ser behovet for ivareta personer med nedsatt funksjonsevnes behov. Dette gjelder for det første i det foreslåtte tiltaket for å opprette nettverksgrupper med deltakere fra ulike bibliotektyper med sikte på å utvikle nye tjenester, nye arbeidsmetoder eller ny organisering. Det vil etter rådets vurdering være av betydning å heve kompetansen omkring syns- og hørselshemmedes behov særlig knyttet til nye tjenester. Det bør vurderes om man her kan gjøre nytte av erfaringene med funksjonskonsulenter som ble etablert som en prøveordning under prosjektet "Det tilgjengelige bibliotek" (ABM-utvikling, 2005). Det bør også vurderes en større grad av brukermedvirkning ved å knytte brukere med syns- og hørselshemming samt lesevaner til nettverksgruppen. Det er videre behov for en avklaring omkring hvor bibliotekene skal henvende seg for råd omkring universell utforming. Det må bygges opp kompetanse på området.

Likeledes vil rådet trekke fram tiltaket med etablering av forskningsprogram hvor digitale tjenester nevnes som prioritert forskningsområde. Her vil det også være behov for økt kunnskap om syns- og hørselshemmedes samt lesehemmedes behov knyttet til digitale tjenester.

3. Andre kommentarer

Kommentarer til bibliotekloven

I målsettingen - § 1 - for dagens biblioteklov heter det at: *"Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiell gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent. Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem."*

Rådet sier seg enig i behovet for å tydeliggjøre i lovteksten, bibliotekenes rolle som møteplass på lik linje med den øvrige virksomheten. Rådet mener at kravet om universell utforming bør nedfelles i loven.

Det kan i denne sammenheng vises til at kravet til universell utforming er nedfelt i lov om universiteter og høyskoler og i lov om offentlige anskaffelser. I følge sistnevnte lov kan det stilles krav til universell utforming både ved materielle anskaffelser og ved kjøp av tjenester. I veilederen *Universell utforming i offentlige anskaffelser*, (Sosial- og helsedirektoratet, IS-1346) nevnes nettopp bibliotek tjenester som eksempel på

tjenester der man i offentlige anbudsrunder kan stille krav om universell utforming. Som eksempel nevnes behovet for at bibliotekenes IT systemer og brukergrensesnitt utformes slik at det lett kan leses/benyttas av alle brukere av biblioteket. Som nevnt tidligere i vårt hørings svar er rådet opptatt av at både tilgjengeligheten til det fysiske så vel som det digitale bibliotek, ivaretas.

En eventuell revidering av bibliotekloven bør også sees opp mot pågående lovarbeider. Som nevnt i *Bibliotekreform 2014* vil en mulig diskriminerings- og tilgjengelighetslov² kunne bli et sterkt virkemiddel for å sikre bedre tilgjengelighet til bibliotekene. Det gjelder den foreslåtte § 9 om "plikt til generell tilrettelegging (universell utforming)", hvor det foreslås at "Offentlig virksomhet skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor virksomheten." Arbeids- og inkluderingsdepartementet har besluttet at den foreslåtte bestemmelsen om plikt til universell utforming av nye og eksisterende bygg og anlegg mv.(§ 11), skal overføres til ny plan- og bygningslov. Bibliotekreformens foreslåtte investeringsprogram for nye og eksisterende bibliotekbygg, hvor det foreslås å stille krav til universell utforming, bør derfor sees i sammenheng med en mulig endring av plan- og bygningsloven på dette området.

Kommentarer til et norsk digitalt bibliotek

Innsatsprogrammet Norsk digitalt bibliotek (NDB) skal samordne og koordinere aktiviteter i tilknytning til digitale tjenester på nettet. I visjonen for programmet heter det at: "Norsk digitalt bibliotek skal gi alle enkel tilgang til digital informasjon og kunnskap." NDB skal ivareta forutsetningene for bibliotekenes tjenester skal gjøres tilgjengelig på nettet. Innsatsprogrammet skal gi retningslinjer til bibliotekene om hvilke standarder som skal brukes for å gjøre det mulig å søke etter informasjon på tvers i ulike systemløsninger.

SRFF ser det som viktig at innsatsprogrammet Norsk digitalt bibliotek bidrar aktivt til å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne når alle skal gis enkel tilgang til digital informasjon og kunnskap. Først og fremst vil det være nødvendig å ivareta særlige brukerbehov som følge av manglende eller nedsatt syn, manglende eller nedsatt hørsel, samt lesevaner.

Kommentarer til de spesielle statlige bibliotekjenestene

Staten yter pr i dag drifts- og produksjonsstøtte i form av øremerkede tilskudd over statsbudsjettet til bibliotekjenester overfor blinde, svaksynte, døve og døvblinde. Dette er økonomiske virkemidler som skal sikre disse brukergruppene tilgang til et informasjons-, kunnskaps- og kulturtilbud på lik linje med andre.

Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB) er et spesialbibliotek som yter tjenester til blinde, svaksynte og andre lesehemmede. NLB produserer og låner ut litteratur i blindeskrift og som lydbøker. Rådet ser det som viktig at NLB tilføres økte ressurser til produksjon og videreutvikling slik at det kan bli et kompetansesenter for andre bibliotek, utdanningsinstitusjoner, interesseorganisasjoner, arbeidslivet og andre som er i kontakt med brukergruppene. Vi vil samtidig understreke betydningen av at

² NOU 2005:8 Likeverd og tilgjengelighet. Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Bedre tilgjengelighet for alle.

bibliotekene under Norgesbiblioteket styrkes til å gi et likestilt tilbud til alle brukergrupper uavhengig av funksjonsevne.

For døve og døvblinde mangler vi tilsvaret til NLB. Det er store variasjoner i hvor godt tegnspråklige behersker norsk. For de fleste døve er norsk tegnspråk deres førstespråk, og norsk et fremmedspråk. Det ytes i dag statlig støtte til produksjon og drift som skal sikre døve et informasjons- og kulturtilbud på tegnspråk. Men det mangler et bibliotekfaglig miljø som kan videreutvikle produksjon og tjenester og utgjøre et kompetansesenter. I høringsdokumentet vises det til at Kultur- og kirkedepartementet har til behandling en anbefaling utarbeidet av ABM-utvikling om at tegnspråk bør innføres som offisielt språk i Norge. Anerkjennes tegnspråk som offisielt språk, viser *Bibliotekreform 2014* til at tilskuddene rettet mot denne gruppen må vurderes i sammenheng med kulturpolitiske tiltak iverksatt overfor de øvrige offisielle språkene.

Rådet ser det som viktig at gruppen døve og døvblinde sikres godt informasjons- og kulturtilbud uavhengig av utfallet av forslaget om å anerkjenne tegnspråk som offisielt språk. For det første gjennom å styrke støtten til produksjon og drift. Videre bør ansvarlige myndigheter i samarbeid med døve og døvblindes organisasjoner og relevante fagmiljøer på området, vurdere mulighetene for å etablere et kompetansesenter tilsvarende NLB.

SRFF ser behovet for å opprettholde og styrke øremerkede tilskudd over statsbudsjettet for å sikre produksjon av litteratur-, informasjons- og kulturtilbud i et tilgjengelig format for blinde, svaksynte, døve og døvblinde, samt andre lesehemmede. Men i tillegg er det behov å ivareta videreutviklingen av disse tjenestene gjennom kompetansemiljøer og å koordinere og samordne denne innsatsen med den øvrige aktiviteten under bibliotekreformen. Det er viktig at utviklingen av fysiske og digitale bibliotek og bibliotek tjenester fram mot 2014, ivaretar og inkluderer disse brukergruppens behov.

Med vennlig hilsen

Jan Tøssebro
rådsleder

Ellinor Sundseth
sekretariatsleder